

GARBİS CANKİYAN
1920, İstanbul - 1946, İstanbul

GARBİS CANCEKİYAN*

Garbis Cancikyan, 6 Ocak 1920'de Samatya'da doğdu. İlköğrenimini semtin Sahakyan-Nunyan Okulu'nda aldı, ardından 1934'te Getronagan Lisesi'ne girdi. Bir yıl sonra, 1935'te Getronagan'ı bırakmak zorunda kaldı ve bir ticarethanede çalışmaya başladı. Buna karşın, içindeki öğrenme arzusu yok olmadı. Geçen günlerin kendisini okul çağından biraz daha uzaklaştırdığını fark ettiğinde, 1937'de, bu kez İtalyan Lisesi'ne girdi. 1939'da tekrar Getronagan'a dönüş yaptı. Yakalandığı verem hastalığı, 1943'te, daha lise dönemini tamamlayamadan, onu kesin olarak okuldan uzaklaştırdı. 26 Şubat 1946'da, Surp Pırgiç Ermeni Hastanesi'nde, yirmi altı yaşında hayatını kaybetti.

İlk şiiri "Ore Or" (Günden Güne), Pakarat Tevyan'ın *Badger* (Resim) dergisinde Araksi Soğomon mahlasıyla yayımlandı (1939). Daha sonra *Yerçanik*'te (Mutlu), Avedis Aliksanyan'ın *Badger*'lerinde ve aynı zamanda *Nor Or* (Yeni Gün) ve *Jamanak* (Zaman) günlük gazetelerinde eserleri basıldı. Ölümünün ardından, bazı yayımlanmamış şiirleri, *Aysor* (Bugün), *Carakayt* (Işın) ve *Jamanak*'ın sayfalarında okurla buluştu. Gün yüzü görmüş bu işlerinden başka, yayımlanmamış birtakım Türkçe ve Ermenice ürünler de bırakmıştır bize; bir de, öğrencilik günlerinde yayımladığı *Araks* adında, hamur baskı bir dergi.

Cancikyan'ın okuyup yazmaya yatkınlığı çok küçükken, ilköğretim sıralarında ortaya çıkar. Elbette, o döneme ait verimleri herhangi bir edebi değerden uzak şiirler ve kompozisyonlardır. Bununla birlikte, süreç içerisinde dizelerinde duyular, yaratışlar vs. yer bulmaya başlar. Bunlar 1937-1939 dönemindeki çalışmalarını belirgin bir şiirsel olgunluğa taşır. Burada Cancikyan, günden güne ölen, tüten, yıpranan, sü-

* Garbis Cancikyan'ın Getronagan okulundan sınıf arkadaşı, aynı zamanda şiir çalışmalarındaki en önemli yoldaşı, *Balkıs* adlı Türkçe kitabı birlikte yayımladığı Haygazun Kalustyan'ın kaleme aldığı, biyografik bilgilere de yer veren bu sunuş yazısı, Cancikyan'ın ölümünden sonra, 1950'de yayımlanan *Ore Or* (Günden Güne) adlı şiir derlemesinin başında yayımlanmıştı.

zlen; velhasıl benzeri edebi etkilerin tamamını bünyesinde taşıyan bir şairdir. Bu durum nedensiz değildi belki de, özellikle de talihsiz ölümü bugün artık bizlere malumken.

Bununla birlikte, kendisini büyüleyen ve coşturan çeşitli edebi ekolleri sırayla tanımaya başlamıştır Cancikyan. Fturizm, Dadaizm, Sürrealizm, Empresyonizm, tercih ettiği ekoller olurlar; mistik ve romantik ustaların yerini Marinetti, Tzara, Apollinaire gibiler alır. Bu art arda devinimlerin kargaşasında, Cancikyan, giderek kendi yolunu çizer ve bir öncekinden tamamen farklı bir deneme sürecinin içinde bulur kendini. İlk meyvesini 1942 yılında, *Balkıs*'la, hayli gerçekçi bir Türkçe şiirler toplamıyla verir.

Gerçekçidir Cancikyan; temalarını çevresinde yaşayan sıradan insanların hayatından çekip çıkarır ve dizelerinde onların acılarını, dertlerini, hüzünlerini dile getirir. Cancikyan'ın gerçekçiliği burada başlar, lakin burada bitmez. İ anlam ve temaya dair bu yenilikler dışında bazı başka yenilikler de getirir. İstanbul Ermeni edebiyatında ilk olarak o gündelik konuşma diline yoğun olarak yer verir. Onun şiir tekniğini de getirdiği yenilikler arasında sayabiliriz. l, kafiye ve güzel sözcüklerin desteğini reddeden, sahte şiirsel esintilerden kaçınan, hayattan szlmş görünümlerin, gerçekliklerin, duyuşların bireşimine vararak en mütevazı biçimini alan bir şiiri reter.

Cancikyan'ın bize getirdiği bütün bu yenilikleri, onun gerçekçiliğine borçluyuz. Yirmi beş yıldır yerinde sayan* edebiyatımıza getirilmiş, sağlam temellere oturtulmuş ve edebi-sanatsal-toplumsal bir tezi olan yeniliklerdir bunlar.

Burada hemen eklemeliyiz ki, Cancikyan'ın değeri verimleriyle sınırlandırılmaz. Çünkü o, açtığı yolda, sınırlı sayıda kişiden de oluşsa bir takipçi grubuna sahipti. Başka gençlerin de, aralanmış olan bu yolu genişleterek ilerlemek arzusunda olduğuna eminiz.

Cancikyan'ın zamansız ölümüyle, sadece bir şairi değil aynı zamanda sayıca sınırlı bir hareketin en önemli ismini kaybettik.

HAYGAZUN KALUSTYAN

* Cancikyan'ın 1946'da öldüğü, *Ore Or*'un 1950'de basıldığı dikkate alınırsa, yaklaşık olarak 1920-1945 dönemi kast ediliyor.

CANCİKYAN: CESUR ve CÖMERT

-Tanrım, bu kurtçuklar neyin nesi?
Garbis Cancikyan

Garbis Cancikyan, şiirle, edebiyatla çok erken yaşlarda tanışmıştır. Lise yıllarında kendini şair olarak bulur. Şiir, hayatının eksenine oturur. Hayatın bütün kısıtlı koşullarına rağmen, öğrenciliğinden itibaren şiire tutulmuş ve tutunmuştur; şiir yazmak “boynunun borcu”dur. Okumak da... Zira, derslerini aksatma pahasına da olsa okuma tutkusundan geri durmamış, hastane döşeginde, ölüme yakınken bile okumaktan vazgeçmemiştir.

İlk şiiri “Ore Or” (Günden Güne), 1939’da *Badger* (Resim) gazetesinde, Araksi Soğomon takma adıyla yayımlanır. İlk dönem kaleme aldığı şiirlerde, başat olarak, 1915 öncesi çağdaş Ermeni şiirine damgasını vurmuş, kıyımlardan geçmiş büyük şairlerin şiirlerinden, Fransız şiirinden ve Türk edebiyatında yeniliği temsil eden akımlardan etkilendiği görülür. Başlarda, daha çok romantik şairlerin izinde bir yol benimsen; şiirlerinde, gençliğin coşku ve duygulanımlarının dile getirildiği, metaforlarla bezeli, kimi sözcüklerin çok sık tekrarlandığı, yer yer ağıdalı ifadelerle yüklü dizeler göze ilişir. Bunların hemen hepsi romantik, fantastik şiirlerinde son derece belirgin bir biçimde görülür.

İkinci evrede, Garip akımıyla vücut bulan Türk şiirindeki yeniliğe de kapılarını açar. Burada yalnız değildir, şair arkadaşı Haygazun Kalustyan’la beraber hareket eder. Belirtmek yerinde olacak, Cancikyan, Garip akımının söyleyiş tarzından çok ondaki yeniliğin takipçisi olmaya adaydır, “modaya uymak” biçiminde gelip geçici bir hevesle yaklaşmaz yeniliğe. Garip şiirinden etkilenmiştir etkilenmesine, fakat dolaysız bir etki değildir bu. *Balkıs* kitabındaki Türkçe şiirlerden başka, o döneme kadarki Ermenice şiirlerinde de görüleceği gibi, şiirini derin bir tutkuyla bağlandığı yeniliğin ruhuna uygun bir biçimde büyük bir safiyet ve kararlılıkla yeniden biçimlendirme çabasıdadır bizatihi. Haygazun Kalustyan’la birlikte *Balkıs* kitabındaki şiirlerde daha çok gerçekçi bir şiir dilini benimsediği görülen Cancikyan, “Seyahat”,

“Comparaison”, “Rahmetli”, “Sonbahar” gibi önemli şiirleri dışta tutarsak, savruk ve bozuk bir Türkçeyle çıkar karşımıza. Burada anmadan geçmek haksızlık olacak, Cancikyan’ın Türkçe yazdığı o kısacık, az ve öz “Seyahat” şiiri, bir yandan anlatım yetkinliğiyle, öte yandan da şiire getirdiği biçimsel yenilikle, öz-biçim uyumuna son derece çarpıcı bir örnektir. Şiir, anne ve babasının Samatya’da yoksul bir evde nihayetlenen, 1915 katliamları sürecinde ailecek trajik savruluşlarını konu eder... Bildiğim kadarıyla, iki şair de *Balkıs*’ta yer alan şiirlerinden başka Türkçe yazmamışlardır. Hem ayrıca Cancikyan’ın, Türkçe yazdığı şiirler dilsel olarak ne kadar çelimsizse, Ermenice yazdığı şiirler aksine o ölçüde yetkin ve sağlamdır. Hoş olan, onların farklı deneyimlerle, şiirlerinin serpilmelerine katkı sağlamış olmaları, ufuklarını genişletmeleridir. Çünkü hemen sonrasında, Cancikyan’ı kendi sesini bulmaya dönük, ciddi atılımlar içinde görürüz.

Ermenice şiirlerinde ise etki, esintiler düzeyinde kendini gösterir. Özencilik yıllarında, özellikle de kendisiyle aynı kaderi paylaşmış ve veremden hayatını kaybetmiş olan iki büyük romantik şairden: Bedros Turyan ve Misak Medzarents’ten, keza büyük şair Taniel Varujan’dan etkilenmiştir. Şiirlerinden de anlaşılacağı üzere, dürüst bir tutum benimser, başkalarının serin gölgesine sığınmaya gönül indirmez, kendine has bir şiir diline ulaşmanın derindedir. Öyle ki, şiirlerinde üslup düzeyinde bir etkilenmeden söz edilemez. Daha çok dize ya da metafor benzerlikleri ve etkilenileni çağrıştıran söyleyiş benzerlikleri göze çarpar. Söz gelimi, “Cehennem” şiirinde tekrar eden “Baba, acele et” vurgusu, Taniel Varujan’ın “*Hayr Orhne / Baba, Kutsa*” şiirine sadece dize düzeyinde gönderme yapmaktadır. İki şiir de farklı bağlamlardadır. Cancikyan “Yetim Kız” şiirinde ise, çok sevdiği Misak Medzarents’ten, onun adsız bir şiirinde, her dörtlük başında tekrarlanan “*Kuyr, modetsir / Yaklaş kızkardeş*” [Cancikyan şiirinde “güzelim” diye çevrildi] seslenişini adeta ödünç almıştır, şiirler arasında başka bir benzerlikten söz edilemez. Yine “İlk Öpücük” şiirinin son beş dizesi Bedros Turyan tarzı bir söyleyiş barındırır. “Umutsuzluk” şiirinin son dizesi Bedros Turyan’ın “*Bidi Mernim Yes / Öleceğim Ben*” şiirinin son dizesiyle benzerlik gösterir. Bütün bu bağlamsal olmayan, sadece dize ve çağrışım düzeyinde kalan yakınlıklar, bir öykünmeden ziyade, toy bir şairin, usta bildiklerine özenmesi, onlar gibi yazabilme çırpınısının, onlar gibi olabilme gayretinin, olsa olsa bilinç dışı bir tezahürüdür.

Cancikyan, gerçekçiliğe sıkı sıkıya bağlandıktan sonra daha ustalıklı ve etkilerden arınmış bir şiir yazma eyleminin içindedir artık. Yokluğun, yoksunluğun kıskacında hayata tutunmaya çalışan küçük insanları şiire taşımaya başlar. Onları, çıkışsızlığa hapsolmuş ruh halleri içinde yansıtır. Sıradan hayatlardaki görmezden gelinen acıyı, ıstırapı, tutkuyu, hasreti, aşkı, umudu... görünür kılmaya çalışır. Toplumsal içerikli şiirlerinde, sanırım dönemin baskıcı koşulları gereği, gerçekliğin sınıfsal özüne vurgu yapılmasa da, şiire konu olan ve şu ya da bu gibi adaletsizlikleri ima eden insani-toplumsal olgular, onun dizelerinde vicdani bir karşı çıkışın sezgisel yansımaları olarak belirir. Bize insanlığımızı hatırlatan insan manzaraları sunar: “Hacı Ağa”, “Çöpçü”, “Mahkûmun Karısı”, “İşsiz”, “Boyacı Çocuk” adını taşıyan veya “beyazı severdi renklerden” diye başlayan şiirlerde olduğu gibi. O kısacık şiirlerde, türlü “insanlık halleri”ne, dahası ana çizgileriyle hayat hikâyelerine de tanık oluruz. “Hacı Ağa” ve “Çöpçü” böyledir. Hepsisi de biricik ve büyüleyicidir. “beyazı severdi renklerden” dizesiyle başlayan isimsiz şiir de bunlardan biridir: Evlilik hayalleri kuran, belli ki sevgi dolu, temiz kalpli (muhtemelen genç) bir kadının dokunaklı öyküsüdür anlatılan: “Beyaz” imgesi, çağrıştırdığı gelinlik-kefen ironik karşıtlığıyla şiire damgasını vurur. O derece etkilidir ki yüreğimizin burkulması için onun ölüm nedenini bilmemiz gerekmez bile. Cancikyan merhametsiz hayat karşısında şefkat olur dikilir; yalın ve yapmacıksız, kısa ve derinlikli anlatımlarıyla... Sadece bu değil, Cancikyan, aynı sadelik ve ustalıklı iç dünyaların labirentlerine de girmeyi bilir: Serseri sanılmayı göze alarak, elleri hep ceplerinde gezen “Boyacı çocuk”un içindeki duygu fırtınasını kim bu kadar güzel anlatabilirdi? Ya “Mahkûmun Karısı” şiiri! Orada Cancikyan bize, sevdiğine kavuşma hasretiyle yanıp tutuşan bir kadının yalnızlığını ve umarsızlığını derinden hissettirir; onda vücut bulan aşkın, sevginin ve tutkunun yüceliğini de... Cancikyan ne kadar yufka yürekli, ne kadar cömert bir şair!

Cancikyan’ın kendinden gayrı görmediği toprağa, buhara, rüzgâra ve ekmeğe adanmış şiirleri kendi yaşantısı kadar hayalleri ve özlemleriyle de iç içedir. Her biri doğaya, doğanın nimetlerine ve karşılıksız cömertliğine güzellemeler olmaktan başka birer şükran gibidir...

Cancikyan’ın şiirlerinin önemli bir bölümünü güçlü ve değerli kılan şey, anlatıda can bulan gerçekliğin dramatik özünü yakalayarak, onu vicdani bir kavrayışla yeniden üretebilmesinde gizlidir. Şiirlerin okuyucuyu çarpması elbette nedensiz değildir.

Cancikyan'ın sağlığında yayımlanmayan düzyazıları, öyküsel bir bütünlük kurulmadan, tanıklık ettiği şeylerin ya da kişisel dünyasının dışı vurulduğu notlar olarak okunabileceği gibi, daha çok şiir soluklu anlatılar olarak değerlendirilmelidir. Birçoğu romantik, fantastik, gerçekçi ve gerçeküstücü öğelerle bezenmiş, gençlik aşk ve tutkularının yer yer başı tuttuğu, ufuk açıcı felsefi ve düşünsel derinlikli denemelerdir. “Tanrım Seni Günahkârlar Sever Sadece” bölümünün benzersiz olduğunu söylemekle yetineceğim.

İstanbul Ermeni Şiiri'nin yenilikçi öncüsü olmuştur Cancikyan; şiiri kalıpların dışına çıkartmış, dizeyi, sözü özgürleştirmiş, şiire acıcılık ve canlılık kazandırmıştır. İstanbul Ermeni Şiiri'ni hayat öpücüğü ile ayağa kaldırmıştır. Cancikyan biçimsel olduğu kadar dilsel açıdan da başta Ermeni şiirini sadeleştirmeyi denemiştir. Anlaşılır olmaya özen göstermiş, şiirlerinde gündelik dile yer vermiştir. Sonuçta, içine doğduğu toplumun dertlerini vicdani bir sorumlulukla dile getirerek kısacık ömründe, bir avuç şiiriyle, başından beri büyük bir cesaretle Ermeni şiirini derinden etkilemiş ve sarsmıştır. Kendinden sonra gelenler için yeni bir yol açmıştır.

Gençliğini hastalıklarla boğuşarak geçirdi Cancikyan. Doyasıya yaşamadan yitip gidecek olmanın derin acısı yüreğine yer etmiş ve ölüme yargılı birinin yakarması, dövünmesi olağanken, o hiç sıızlanmadan, metanetle karşılamıştır ölümü. Onu ustalılığının doruğuna çıkararak benzersizlerinden biri de “Günbatımı” şiiridir. Kendi sonunu günbatımına benzeterek, hayallerini, umutlarını yüzüstü bırakıp, iç dünyasının çalkantıları içinde sönüp gidişini incelikli bir anlatımla dizelere dökmüştür orada Cancikyan, “veda” sözleri gibi.

Rüzgâr şiirindeki,

yapraklara mırıldandığın
esrarlı şarkıların

alır
şiirin dünyalarına
götürür bizi

güzel kadınlardan
öpücükler çal
kondur dudaklarımıza
mühürle ve git

dizeleri onun göz kamaştırıcı hayal gücü ve sınır tanımayan yaratıcılığı için güzel bir örnek. Garbis Cancikyan şair doğmuş yaratıcılardan; sonradan şair olmaya kalkışanlardan değil! Ne yazık ki son bulmuş hayalleriyle yarım kalmış bir hayattır onun macerası. Erken ölmeseydi, ama yazmayı sürdürseydi, nerelere ulaşırdı büyüleyici ve cömert şiiri? Soru, içimizi acıtan bir sızı gibi!

Bizler nelerden mahrum kaldık kim bilir?

OHANNES şAŞKAL

YENİ İSTANBUL ERMENİ ŞİİRİ VE GARBİS CANCEKYAN

I. Dünya Savaşı ve Ekim Devrimi, büyük altüst oluşlara yol açmış ve bilhassa Avrupa halklarının toplumsal hayatı üzerine güçlü etkiler meydana getirmişlerdi. Sanat ve edebiyat bu etkilerden azade kalamazdı. Özellikle de şairler yeni yollar aramaya koyuldu. Bireysel dertler ve duygular yerini evrensel insani duygulara ve endişelere bıraktı. Şair, kitlelerin şarkıcısı, halkın tercümanı, aynı zamanda onların ruhsal ihtiyaçlarını karşılayan, onlara ışık ve inanç esinleyen bir havari olmak gerektiğini kavramaya başladı.

Angaje sanat, angaje edebiyat, angaje şiir. Sanat sanat için değildi artık. Fütürizm, Dadaizm, Sürrealizm, Realizm, Empresyonizm gibi yeni sanatsal ve edebi ekoller Mistik ve Romantik ekollerin yerine geçerek, kendilerini yeni fikirlerin uygulayıcısı sayıyorlardı.

Türkiye bu akımların dışında kalamazdı. Önce Nâzım Hikmet, ardından Orhan Veli ve arkadaşları temellerini attıkları Yeni Türk Şiiri'ni yaygınlaştırmaya başladılar. Elbette ki Yeni İstanbul Ermeni Şiiri, Yeni Türk Şiiri'nden büyük çapta etkilendi. Fakat burada bir durumu teslim etmeliyiz: Yeni İstanbul Ermeni şairi hiçbir zaman Yeni Türk Şiiri'nin körü körüne takipçisi olmadı. Zira bir Taniel Varujan'a, bir Siamanto'ya [Adom Yarcanyan], kısmen bir [Misak] Medzarents'e sahip olmakla fazlasıyla şanslıydı o. Dahası, onların dizelerinde, insanlık, toplumsal meseleler, umut, barış özlemi, çalışma aşkı gibi yeni sanatın birçok bileşeni zaten yer bulmuştu. Biçimsel açıdan da onlar, çok kereler serbest vezni denemişlerdi. Bir destek de doğudan, Ermenistan'dan gelmekteydi. Sovyet Ermeni şair Yeğişe Çarents ve arkadaşları, daha 1922'de, şiire ilişkin öğretilerini yaymaya çalıştıkları çok cüretkâr bir *manifesto* yayımlamışlardı:

Günümüz Ermeni şiiri kaçınılmaz olarak ölüme yargılı bir veremlidir.* Biz teşhisi koyanlar çıkıyoruz meydana. Beraberimizde temiz hava ve çelikten sıhhat getiriyoruz. Kalabalık yığınların heyecanını duyuyoruz

* "Veremli" nitelemesi, katı ve yaftalayıcı bir tavır benimsemenin ötesinde, yazıda kast edilen patolojik hali tanımlamak için hiç de yerinde bir örnek sayılamaz. (ç.n.)

damarlarımızda. Biz şiiri odaların dışına, sokaklara, kitlelere çıkartmayı vaat ediyoruz, kitaplardan hayat dolu sözlere. Olmaz olsun edebi aristokrat ekoller, sırça köşk yazarları, kütüphanelerde uyuyan kitaplar ve salon kadınları!

Daha sonraları, yine doğulu bir Ermeni şair olan Kevork Emin, *Nor Canabarh* (Yeni Yol) adlı kitabında şöyle seslenecekti:

Telgraf gibi olacak şarkı* dediğin
Onun gibi kısa, etkili, kesin
Sarsıcı bir sevinç ya da acı getirmeli
Ve ansızın saplanmalı yüreğine insanın
Canlı tutmalı her daim içindeki yeniliği
Uykusuz komalı, kendine mıhlamalı insanı
Kudretli gücüyle bir iki sözcüğünün
Başlamalı değiştirmeye onun hayatını...
İşte, o şarkıyı arzular dururum ben, oldum olası...

İşte, bu ortam ve koşullarda, bu birikimlerle İstanbul Ermeni edebiyatının gökkubbesinde yeni şiirin üç önemli temsilcisi ortaya çıkar: A. Şavarş (Aram Pehlivanyan), Garbis Cancikyan ve Haygazun Kalustyan. Sonrasında, onları başkaları da takip eder. Hemen belirtelim ki, bu isimler şiirde ilk adımlarını eski klasik şiirin topraklarında atmışlardır. Birçok ekolü denemişler, birçok eski şaire hayranlık duymuşlar ve onları takip etmişlerdir.

Yeni, gerçekçi şiirin başlangıç dönemleri sancılı olmuştur. Genellikle muhafazakâr çizgideki mevcut gazete ve dergiler, yeniyetme şairlere konuksever davranmamışlardır. Onların getirdikleri yenilikleri soğuk karşılamış, hor görmüş, dahası onlarla alay etmişlerdir. O kadar ki, Garbis Cancikyan ve Haygazun Kalustyan ilk şiirlerini, yayımlanma olasılıklarını artırabilmek için, gazetelere takma kadın adlarıyla göndermişlerdir.

Zaman içinde, sayfalarını yenilere açmaya başlayan, toplumsal ve kültürel yeni görüşlere yakınlık duyan dergiler de ortaya çıktı. *Badger* (Resim), *Amsıvan Kirk* (Aylık Kitap), *Aşkhadank* (Emek) gibi yayınları hatırlayalım. Aynı zamanda, yeni şiirin yayılmasında büyük rol üstlenenleri de anmadan geçmek istemem. Avedis Aliksanyan, çeşitli dönemlerdeki yayınlarıyla yenilere hep yer verdi, onları hep yüreklendirdi. Kendi de Aşot Kibaryan takma adıyla şiirler yazdı, ne var ki, edebi mirasımız-

* Özgün şiirde, “şarkı” anlamına gelen “yerk” kullanılmış. Ermenice şiir geleneğinde şarkı kelimesi ve kimi zaman “lir” (Erm. *knar*) gibi müzik enstrümanları “şiir”e karşılık gelir.

da denemeci ve hikâyeci olarak tanındı. Pakarat Tevyan, yönetimini yürüttüğü dönemlerdeki *Badger*'lerde ve *Yerçanik* (Mutlu) yıllıklarında yeni şairlere daima yakın durdu. V[ahram] S[arkisyan] Dzovag, *Jamanak* (Zaman) gazetesinin edebiyat sayfalarında yeni şairlere her daim ev sahipliği yaptı. Kendisi de bir hikâyeci olarak yeni edebiyatı takip eden Vartan Gomikyan'ı anmadan geçemeyiz, bir dönem yönetiminde bulunduğu *Badger*'in edebiyat sayfalarında olduğu gibi ve onun dışında da, yenileri hep teşvik etti ve onlardan desteğini esirgemedi. Daha sonra da, Ermeni Edebiyatı öğretmeni olarak öğrencilerinin edebi eğilimlerinin gelişmesine önyak olarak, İstanbul Ermeni yazarlarının son halkasını oluşturan birkaç şair ve yazarın ortaya çıkmasında rol üstlendi.

Nor Or (Yeni Gün) haftalık dergi olarak 1945 yılında İstanbul'da kuruldu ve kısa sürede günlük gazeteye dönüşerek özellikle genç ve ilerici çevrelerde geniş kabul gördü. *Nor Or*'un kuruluşu İstanbul Ermeni toplumsal ve kültürel hayatının kaderini belirleyen bir olgudur. *Nor Or* hareketi, düşünsel, toplumsal ve edebi bir anlayışın diri ve ilerici bir anlatımı olarak İstanbul Ermeni kültürel hayatında çok şeyi değiştirdi. Yeni yazar ve şairlerimiz onları konuk edecek sığınaklar aramaya ihtiyaç duymuyorlardı artık. Onlar İstanbul Ermeni edebi toprağının öz sahiplerine dönmüşlerdi.

Kısa sürdü bu dönem. Fikirlere yönelik tahammülsüzlük *Nor Or*'un kapatılmasına ve yayıncılarının tutuklanmasına neden oldu. Burada, *Nor Or* hareketinin üç seçkin simasını, üç dava adamını saygıyla ve minnetle anmak isterim: Avedis Aliksanyan, A. Şavarş (Aram Pehlivanyan) ve Zaven Biberyan; üçü de bugün yaşamıyor artık.

Nor Or'un yayın hayatı sona erse de *Nor Or*'cu hareket son bulmadı. Artık edebi saha yenilere aitti. Daha önce Vart Aşuni takma adıyla "sanat sanat içindir" ilkesinin ateşli savunucularından olan Haçik Amiryan, sanatçı haysiyetinin dürtüsüyle yeniler grubuna dahil oldu ve 1947'de, tam beş yıl sürecek olan *Carakayt* (Işın) adlı haftalık dergiyi çıkartmaya başladı. Amiryan, kişisel özverileriyle, özellikle yeni şiirin yayılması ve yeni yüzleri ortaya çıkarmada, edebiyatımıza büyük yararlar sağladı.

1948'de Avedis Aliksanyan *Aysor* (Bugün) haftalık gazetesini yayımlamaya başladı. Aynı yıl Rupen Maşoyan ve arkadaşları tarafından kurulan *Tebi Luys* (Işığa Doğru) Yayın Dizisi, 1950'de haftalık gazete olarak gün yüzüne çıktı. Bunları Hagop Sıvaslıyan'ın *Luys* (Işık) haftalık gazetesini ve Mikhitaryan Okulu'ndan Yetişenler Derneği'nin çıkardığı *San*

(Öğrenci) ve Getronagan Okulu'ndan Yetişenler Derneği'nin *Hantes Mışaguyti* (Kültür Dergisi) gibi dernek yayınları izledi. Tüm bunlar gençlerin girişimleriydi. Bu sıralarda *Marmara* gazetesinin edebiyat sayfalarının yönetimi de yenilere geçti. Böylece yeni edebiyat kendine en uygun zeminleri bulmuş oluyordu.

Garbis Cancikyan 1920'de Samatya'da doğdu. İlköğrenimini semtin Sahakyan-Nunyan Okulu'nda aldı. 1934'te Getronagan'a girdi, ancak bir yıl sonra okulu bırakmak zorunda kaldı ve bir ticarethanede çalışmaya başladı. Ne var ki okuma tutkusu ağır bastı ve 1937'de İtalyan Okulu'na girdi. 1939'da tekrar Getronagan'a döndü. 1943'te, henüz lise öğrenimini bitirmemişken yakalandığı verem, onu kesin olarak okuldan uzaklaştırdı.

İlk şiiri "Ore Or" (Günden Güne), 1939 yılında Pakarat Tevyan'ın *Badger*'inde, Araksi Soğomon takma adıyla yayımlandı. Cancikyan, sürekli reddedilen yazılarının yayımlanmasını kolaylaştırabilmek için, yayıncıların bir kadına sempatiyle bakacaklarını hesaba katarak rumuz olarak özellikle bir kadın adı kullanmıştı. Daha sonra, *Yerçanik*'te, Avedis Aliksanyan'ın *Badger*'lerinde, haftalık *Nor Or* gazetesinde, *Jamanak* gazetesinin edebiyat sayfalarında eserleri yayımlandı. Öğrencilik döneminde *Araks* adında hamur baskı bir dergi de yayımlamıştır.

Cancikyan'ın edebiyata olan eğilimi çok erken yaşta, ilkokul sıralarında boy göstermiştir. Edebi denemeleri çocuk şiirleri ve kompozisyonları biçiminde başlamıştır. Zaman içinde belli bir olgunluğa erişecek olan şiirsel duyular, yazdıkları içinde giderek kendine yer edinmeye başlar. 1937-39 yılları arasında, o bildik mistik ve romantik tarzda eserler veren Cancikyan, son derece kötümser bir şair görünümü çizer. Şaşırtıcı olan şudur ki, değişimci tabiata sahip bu çocukta o zamanlar tüberküloz henüz belirmemişti ve onu o derece karamsarlığa itecek nedenler yoktu. Oysa daha sonra, hastalığı kesin olarak ortaya çıktığında ve günden güne hayatını tehdit etmeye başladığında, Cancikyan sanki daha iyimser, hayata bağlı, geleceğe dair büyük tasarılar geliştiren, beklentileri olan bir şaire dönmüştü.

Bu görünüm, o dönemde gerçekçi edebiyatın Cancikyan'da biçimleniyor olmasıyla açıklanabilir.

Cancikyan, Ermeni ve dünya edebiyatının doymak bilmez bir okuyucusu ve izleyicisi olmuştur. Çok zengin bir kitaplığa sahipti. Bu süreçte, alışlagelmiş sanatsal kalıplarla kitleleri etkilemenin ve heyecan-

landırmanın mümkün olmadığı inancıyla, I. Dünya Savaşı'ndan sonra ortaya çıkan ve sanatın her alanında deneme ve arayışlar içinde olan farklı ekolleri tanımaya başlamıştı.

Garbis Cancikyan ve Haygazun Kalustyan, birbirleriyle Getronagan Okulu'nun 6. sınıfında tanıştılar. Kalustyan şöyle anlatır:

...kimiz de defterlerimize gençlik şiirleri karalıyorduk. Fakat henüz bir-birimize bir şey söylemiyorduk. Bu durum, çok uzun sürmeyecekti. Nereye kadar şiirler yazıp çantalarımızda saklayacaktık böyle! Bir gün nihayet, şiirlerimizi başkalarına okuma arzumuza gem vuramadık. Böylece samimiyet kurduk. İkimizin de bir okuyucusu olmuştu. O benim okuyucum oldu, ben de onun...

Cancikyan-Kalustyan işbirliği, Türkçe yayımladıkları *Balkıs* kitabıyla, 1942'de meyvesini verdi. Artık her ikisi de bir hayli biçimlenmiş ve olgunlaşmışlardı. *Balkıs*'in önsözünde ortaya koydukları ve kendi edebi manifestoları olan, özgün ortak görüş ve anlayışlara sahiptiler. (Kitaba *Balkıs* adı, heykeltıraş Hüseyin Anka tarafından önerilmişti. Sabah alacakaranlığı, gün ağarması, seher vakti anlamına gelmektedir.)

Orhan Veli, Melih Cevdet Anday ve Oktay Rifat'ın birlikte yayımladıkları *Garip* kitabı yeni Türk edebiyatının ilk ürünü olarak 1941'de gün yüzüne çıktığında büyük gürültü koparmıştı.

Balkıs ondan sadece bir yıl sonra yayımlanmasına rağmen, bugün yeni Türk şiiri tarihinde layık olduğu yere erişmiş değerlidir.*

Cancikyan, artık gerçekçi bir şairdir. Temalarını çevresini kuşatan sıradan insanların hayatından çıkarır, onların acılarını, onların kaygılarını dile getirir; İstanbul Ermeni şiirine getirdiği yeniliklerin en önemlisi kullandığı dil ve şiir tekniğidir. Tamamıyla gündelik dili kullanır, şiirlerinde anlaşılmayan bir sözcük bile yoktur. Cümleleri sade ve sarıhtır. Zor anlaşılır olmaktansa, dilsel günahlar işlemeyi bile daha hafifletici bir kusur sayar. Böylece: “hamurdan yapılır baklava börek”, “lastik çizmelerden *yemeniye*”, “nebileyim balıklar” gibi söyleyişleri tereddüt etmeden kullanabilir. Ölçüyü, uyağı reddeder; güzel sözlere, şairane deyişlere karnı toktur. Şiirlerinde daima kendi sesini işitiriz. Kitlelerin, kalabalıkların temsilcisi olmaya asla yeltenmez, zira kendi de onlardan

* Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2014'te *Balkıs*'ı “Kayıp Şairler” dizisi içerisinde yayımlayarak hem edebiyatseverlerin dikkatine sundu, hem de, Maşoyan'ın altını çizdiği yokluğu telafi etme yönünde önemli bir adım atmış oldu.

birdir. O kadar özgün, o kadar hakikidir ki şarkısı, yargılayıcı havalar takınmaz. Kendi davasına kendi sahip çıkar, o aynı zamanda büyük kitlelerin de davasıdır! Bu, Cancikyan'ın belli başlı sanatsal karakteristiklerinden biridir.

Dizelerinde dürüstlüğe, içtenliğe, güzel çocuksu saflıklara sıkça rastlamak mümkündür. Ele aldığı temalar çok çeşitlidir. Toprak, su, özellikle ekmek, rüzgâr, buhar, işsizler, boyacı çocuk, çöpçü, şüphe, aşk, temalarının ana eksenini oluşturur.

Haygazun Kalustyan, Cancikyan hakkında şunları söyler:

... Sen öyle bir şairdin ki, seninle ve senden sonra ortaya çıkan bir grup gencin şiirle yoğrulmasında da pay sahibi oldun. Seni, bütün bu ilintili oluşumlardan ayırarak, sadece şiirleriyle değerlendirmek, sana karşı işlenmiş adaletsizliklerin en büyüğü olur...

Cancikyan, *Badger* gazetesi editörlüğüne gönderdiği ve edebi birikimini ortaya koyan bir mektubun suretini not defterlerinden birine kaydetmiştir:

Edebiyatın amacı, şu görmüş geçirmiş dünyada, hayatı yontmak, insanı inşa etmektir. İfade yollarından yoksun kalmak ruhu incitir. Konuşmaya mecburdur insan. Dil sanatsal coşkuyla güçlenir ve edebiyat doğar. Yazarın rolü büyüktür; bizzat Tanrı değerindedir o. Parmak izleri kil üzerinde kalacak ve heykelin gözlerinde bir ışık gibi parlıyacak ruhunun nefesi.

Bir parça da *Marmara*'ya yöneltilmiş bir mektuptan:

Bizde şiir zaten yanlış, neredeyse tam aksi yönde anlaşılmıştır. Şiirde enfes, güzel sözcükler, enfes, güzel dizeler, uyak, karanlık düşünceler ve daha sayfalarca sıralanacak şeyler isteyenler, bizi asla sevmeyecekler. Alay edecekler bizle, üstümüze gülecekler. Biz yine de, o enayilerin günün birinde vicdan azabı çekmelerini arzu etmeyiz.

Kısa sürdü Cancikyan'ın hayatı. 6 Ocak 1920'de doğmuştu, 26 Şubat 1946'da, yirmi altı yaşında, Surp Pirgiç Ermeni Hastanesi'nde hayata gözlerini yumdu. Şiire yeni bir soluk getirebilmek için mücadele etmiş biri olarak, 1943'te yakalandığı tüberküloza karşı koyamadı. Mütevazılığı içinde gururlu bu şair, ölüme bir biçimde meydan okudu. Tam da, o amansız ve dönemi için umarsız hastalık sürecinde kendi acısını unutmayı bildi ve kendi benzerlerinin, çevresini saran bütün insanların toplumsal dertlerini şiire mükemmel bir şekilde döktü.

“Ve iki şey ister, ölüme yargılı olan...”^{*} Cancikyan tek bir şey istedi: Medzarents’in^{**} yanına gömülmek! İki şey vardı istemediği: Annesi arkasından ağlasın istemedi. “Ağlamayacaksın anne!” dedi, ölüm döşğinde, “Benim yüzümden öteki hastaların rahatı kaçsın istemem!” İkincisi, mezarı başında nutuk çekilsin istemedi.

27 Şubat 1946 tarihli *Jamanak*, üzücü haberi şöyle aktarıyordu:

GARBİS CANCİKİYAN’IN ÖLÜMÜ

Uzun süredir tedavi altında olduğu Surp Pırgiç Ermeni Hastanesi’nde dün vefat eden parlak gençlerimizden Garbis Cancikyan’ın ölüm haberini derin bir teessürle bildiririz. Cancikyan’ın şahsında, yetenekli bir yazarı kaybettik. Kendine has şiirleriyle edebiyatımızın ufkunda bir kuyruklu yıldız gibi parladı. Cancikyan’ın kurtulması için yakınlarının ve sevenlerinin sarf ettiği bütün çabalar ne yazık ki boşa çıktı.

...Nur içinde yatsın! *Jamanak* kederli Cancikyan ailesinin ve yakınlarının acısını en kalbi duygularla paylaşır.

1 Mart 1946 tarihli *Jamanak*’tan okuyalım:

TALİHSİZ GARBİS CANCİKİYAN’IN CENAZE TÖRENİ

Dün, Surp Pırgiç Hastanesi’nin şapelinde talihsiz Garbis Cancikyan’ın cenaze töreni icra edildi. Aile efradının yanı sıra, törende Getronagan’dan eski sınıf arkadaşları, Pakarat Tevyan, öğretmen Arpiar Der Markaryan, *Jamanak* ve *Nor Or* temsilcileri, hastane dahili müdürü Kurken Trents, Garbis’in tedavisini büyük özveriyle üstlenen Dr. H[agop] Kevorkyan ve kalabalık bir topluluk hazır bulundular.

Törene *Der Khosrov Vartabed* Misakyan, papazlar ve muganniler eşliğinde riyaset etti.

Hüzünlü cenaze töreninden sonra, tabut genç arkadaşları tarafından omuzlara alınarak hastanenin kapısı önüne getirildi. Orada, arkadaşlarından biri, zavallı Garbis’in “Elveda Size”^{***} şiiriyle, kısa ve dokunaklı bir konuşma yaptı. Sonra, kara toprağa teslim edilmek üzere Becidyan’ın cenaze arabasıyla Balıklı Ermeni Mezarlığı’na nakledildi. *Jamanak*, bu üzücü kayıp dolayısıyla, yaslı ailesine ve arkadaşlarına baş sağlığı diler.

* Cancikyan gibi veremden ölen ünlü şair Bedros Turyan’ın (1851-1872), *Dırdunçk* (Sitem) adlı ünlü şiirinde geçen can alıcı bir dize.

** Misak Medzarents (1886, Pingân - 1908, İstanbul), Cancikyan gibi genç yaşta hayatını kaybetmiş, ancak kısa sürede Ermenice şiirin en büyükleri arasına adını yazdırmış şair. Cancikyan’ı en çok etkileyen isimlerden biriydi.

*** Cancikyan’ın bugüne ulaşan eserleri arasında bu başlığı taşıyan bir şiir yoktur.

Cancikyan'ın tek dileğini ilk seferde yerine getirmek mümkün olmadı. Balıklı Mezarlığı'nda bir köşeye gömüldü. Fakat *Tebi Luys* Yayın Dizisi, 1950'de, *Ore Or* adıyla, onun biricik şiir kitabını yayımladı. Bu kitabın getirisi, genç yaşta kaybettiğimiz şairin mezarının yapımı için kullanılacaktı. Özel bir kurul oluşturuldu ve 1952'de Cancikyan'ın naaşı Misak Medzarents'in yanı başına, Cancikyan için yeni inşa edilen mezara nakledilip yerleştirildi. Arzusu yerine gelmişti.

Mezarın planını sınıf arkadaşlarından yüksek mimar Hayk Manavyan hazırlamıştı.

Yazımı, yeni şiirin değerli temsilcilerinden Zahrad'ın [Zareh Yıldızcıyan] Cancikyan için kaleme aldığı bir şiirle sonlandırmak istiyorum. Hemen belirtmeliyim ki, bu şiir, henüz Cancikyan'ın yeni mezarı düzenlenmemişken, 1947'de yazılmıştı.

GÖMÜTLÜK

Giderler ve gelmezler - giderler ve gelmezler
Ve sanırsın - geri gelmesin diye
gidenin üstüne koca bir taş kor bazıları

Oysa Cancikyan'ın üstünde ne taş var ne çiçek
toprak da azdır kim bilir
(Bedava çukuru derin kazmazlar)
ama Cancikyan geri gelmeyecek
çünkü burada gömütlükte
gelirler gitmezler - gelirler gitmezler

(Aralık 1947 / *Meg Karov Yergu Karun* [Bir Taşla İki Bahar] içinde, İstanbul: Murad Ofset, 1989; Türkçesi *İşigını Söndürme Sakın* içinde, çev. Ohannes Şaşkal, İstanbul: Adam Yayıncılık, 2004.)

RUPEN MAŞOYAN
1989, İstanbul

**Garbis Cancikyan'ın
Balıklı Ermeni Mezarlığı'ndaki mezarı**

1946'da hayatını kaybeden Cancikyan'ın son isteği, Ermenicenin en büyük şairlerinden biri olan Misak Medzarents'in yanına gömülmektir. Cancikyan'ın bu dileğini gerçekleştirmek için bir araya gelen bir grup arkadaşı, 1950'de onun şiirlerini *Ore Or* (Günden Güne) adıyla bir kitapta topladı ve kitabın satışından elde edilecek gelirle Cancikyan'ın mezarının inşa edilerek Medzarents'in yanına taşınacağını duyurdu. 1952'de, Cancikyan'ın Getronagan Lisesi'nden sınıf arkadaşı Hayk Manavyan'ın tasarladığı mezar inşa edildi ve böylece Cancikyan'ın son arzusu yerine getirilmiş oldu.

DOĞUMUM

OCAĞIN ALTISINDA DOĞDUM BEN
CANEVİMDE TÜTER ATEŞ
KILIÇ ALNIMDA DOĞDUM BEN

Garbis Cancikyan'ın mezar taşında yer alan şiiri.
(Fotoğraflar: Berge Arabian)

73

Կ. ՃԱՆՃԻԿԵԱՆ

ՕՐԷ ՕՐ

ORE OR (Günden Güne)
Tebi Luys (Işığa Doğru) Yayın Dizisi
Baskı: Aprahamyan
Kapak Resmi: Agop Arad
İstanbul, 1950, 48 sayfa.

ÖNSÖZ

Tebi Luys (Işığa Doğru) Yayın Dizisi, Haygazun Kalustyan'ın *Karyüği Lamparı* (Gaz Lambası) ve Yervant Gobelyan'ın *Yerani Te...* (Keşke...) adlı şiir kitaplarından sonra, bu küçük kitapla, yeni İstanbul Ermeni şiirinin öncülerinden, genç yaşta yitirdiğimiz Garbis Cancikyan'ın, bir kısmı çeşitli dergi ve gazetelerde kalmış, bir kısmı ise yayımlanmamış şiirlerini sunuyor okuyucularına.

Hemen belirtmeliyiz ki, bu kitap Cancikyan'ın toplu eserleri olmaktan uzaktır. Kitabın hazırlıklarını üstlenen yayın kurulu (Seta Dzağigyan, Haygazun Kalustyan, Yervant Gobelyan, Yetvart Ağamyan ve Rupen Maşoyan) sadece şairin değerini ortaya koyan verimleri bir araya getirmeyi uygun buldu. Denebilir ki, çoğunlukla daha gerçekçi bir solukla kaleme aldığı son dönem şiirlerine öncelik tanındı; ayrıca, ilk dönemlerinde yazdığı şiirlerinden birkaçı da döneme dair bir fikir vermesi açısından toplama dahil edildi: “Günden Güne”, “Sevgi Kızı”, “Günbatımı”, “Son Akşam”, “Öğüt” gibi...

Burada aynı zamanda çok önemli bir düzeltme yapmak istiyoruz.

Cancikyan'ın ölümünün ardından *Nor Or* (Yeni Gün), *Aysor* (Bugün) ve *Luys* (Işık) adlı haftalık dergilerde yer alan “*Yeregoyan Ağotk*” (Akşam Duası), “*Pav E Vor Gartam Ankam Mı*” (Bir Kerecik Okuyayım Yeter) adlı şiirler ve “*Tsavi*” (Acı) adlı deneme, bir yanlışlık sonucu Cancikyan imzasıyla yayımlanmışlardır. Oysa bu yazılar Armen Kaspar'a aittir. Bu isim yıllarca Garbis Cancikyan'ın takma adı sanılmıştı. Araştırmalarımıza ve bizzat Armen Kaspar'ın itirafına dayanarak –onunla ancak bir hayli sonra tanışabildik– anılan üç yazının da Cancikyan'a ait olmadığını tespit ettik. Dolayısıyla, onlara bu kitapta yer verilmedi.

Söz konusu durumu önemine binaen düzeltiriz.

Tebi Luys Yayın Dizisi, son derece mütevazı güç ve imkânlarını toplumun hizmetine sunmaya hazır olduğunu okuyucularına hatırlatır. Bundan böyle de, edebi, bilimsel ve toplumsal konulara ilişkin yayınlarımızı, imkânların izin verdiği ölçüde ve daha güçlü bir gayretle sürdüreceğiz.

TEBİ LUYS (IŞIĞA DOĞRU)

SÖZ ŞİİRE

seni her gün böyle güzel görmek isterim
böyle çıplak sıcak teklifsiz

seni her gün böyle güzel görmek isterim
çıplak çizgilerle
ruhuma işle
kanıma tenime canevice

Badger, 1 Ağustos 1944

TOPRAĞA ÖVGÜ

sen olmasan
nasıl yaşar insanlar
bütün o
yılanlar böcekler kurtçuklar
arılar kuşlar kelebekler
nebileyim balıklar...

sana teslim ederiz
ölülerimizi
yaşayanlarımızı da
ey insanlara hazine
uluslara vatan
seviyorum seni
toprak

sen verirsin
mobilyalarımızın ağaçlarını
taşı kiremiti
evlerimizi örmek için
tuğlayı harcı
bütün yiyip içtiğimizi
giydiğimiz elbiseler senden
senden ayakkabı şapka
su şarap bira
senin cümle hayırların
sığmaz kitaplara
bir şiir için
bunlardan sadece biri yetecekti oysa
toprak inan ki
senin için düşen
her şehit
sevgimizin kanıtı adeta

senden
ayaklarını kesen kuşlar
ve bütün uçaklar
bir gün nihayet
sana dönecekler tekrar
günün birinde
bedenlerimize
mesken olduğunda sen
büyük şairler
şiiirler yazacaklar
senin için

ne mutlu bize
koynunda olacağız senin

Badger, 5 Ocak 1945

EKMEĞE METHİYE

hamurdan yapılır

baklava börek

hamurdan yapılırsın sen de
sadece bayramlarda yedik onları biz
pazardan pazara bir de

cebimiz para gördüğünde
oysa her gün yeriz seni
az ya da çok

dilim dilim kesenler olur seni
ateşte kızartanlar
sonra bir yüzüne
tereyağı bal sürenler
yoğurt bulamaç ve tatlı
peyniri katık edenler olur
seni yavan yiyenler

çorbalara yemeklere doğranırsın
nem var senden daha çok sevdiğim
senden daha çok yediğim
senin için çalışır dünya
senin için çile çeker insanlar
buhran günlerinde
bir yerine beş verenler oldu sana
ve kavga edenler gırtlak gırtlığa

meteliğe kurşun attığım günlerimde
bir gece
hiç unutmam çamaşırlarımı sattığımı
ayakkabımı bütün kitaplarımı
sana açken ve sabırsızken tadına

çiftçinin elleri dert görmesin
işte buğday başaklarını biçiverdi
ömrüne bereket değirmencinin
çuvallar dolusu un dizili ardı sıra
hamurcunun ellerine sağlık
ellerine sağlık fırıncının

güller içinde bülbüller şakır
güzel kokulu kızlar
 dükkânları dolaşır
bense fırın kapılarında...
sıcak ekmeğin kokusu
 ızgara et kadar leziz
ve buğday ekmeğinin tadı
 patates kızartması kadar nefis
bir sağlığını dilerim
bir de seni tanrıdan

Badger, 24 Şubat 1945

AYAKLARIM

...ve günün birinde nihayet
sizi kundaktan çıkardılar
çorap giydirdiler
emeklemek oldu
ilk öğrendiğiniz şey
sonra yürümek koşuvermek...

beni siz götürdünüz okula
beyaz zarif çoraplarınız
ve boyalı ayakkabılarınız vardı
seneler geçti sonra
büyüdük
talihin uğursuz darbelerine maruz
zaman zaman
soluklandınız siz
koca fabrikaların
okulların
otellerin kapılarında
artık lastik *çizmelerden yemeniye*
türlü çeşidini tanıdınız
ayakkabının
üstelik yalnayak
karlara bastınız
allah irak etsin öyle günleri
sizden ve başkalarından

siz götürdünüz
şehrin meyhanelerine beni
dar sokaklarına
yoruldunuz terlediniz
şimdi yıkar kurularım sizi
uzatırım yatağımda

darılmayın
otobüse tramvaya
binmeyişime
parasında değilim
güzel yerler var şehirde
ağaçlar çiçekler
kızlarla şenlenen bahçeler
kıyıda yüksek yüksek binalar
parlak vitrinler
göz bu
hepsini
hepsini görmek ister
yetinmek bilmez
sefanın cefasını
çekmek düşer
size de

Nor Or, 25 Ağustos 1945

BUHAR

suydun sen
suya döneceksin
şu insanların haline bak bir kere
yeniden buhar olmanın sırrı sende
güneşin elektriğın
ve ateşin sıcaklığından

taşrada toprak
şehirde metal kaplar kaynasın
ne işler becerirsin
şu muazzam binalarda sen
fabrikaların koca kazanlarından çık
dolambaçlı borularda
gezin

sen harekete geçirirsin
vapurı lokomotif
göllerden denizlerden
yüksel
göklere kadar

sisli ve yağmurlu sabahları
sevdiğim kadar
severim sıcak havaları da
güzel buhar beyaz peri
benden bir övgü olsun bu
benden bir şiir
nice armağanlar yaraşır sana
fakat benim kusuruma bakma
“az veren candan
çok veren maldan” der
bilge özdeyiş

Jamanak, 31 Aralık 1944

RÜZGÂR

sana duyduğumuz sevgiyi
dikkate alma
sıcak havalarda gör asıl
açık kalır kapı pencere
yaka bağır
bir parça serinlik uğruna
kadınların ellerinde
yelpazeler sallanır
yokluğunda
vantilatörle yaratır
seni insanoğlu
kendi salonunda

sen doldurursun
açık denizlerde yelkenleri
döndürebilirsin koca değirmenleri
yapraklara fısıldadığın
esrarlı şarkıların
alır
şiiirin dünyalarına
götürür bizi

güzel kadınlardan
öpücükler çal
kondur dudaklarımıza
mühürle ve git

sana duyduğumuz sevgiyi
dert etme
sıcak havalarda gör asıl

Jamanak, 31 Mart 1945

MEYDANDAKİ ÇAY BAHÇESİ

yürür kızlar
pişmanlık içinde bir nevi
eteklerinde elleri

yanımda boş
topal bir sandalye kımıldar
birkaç damla yaş boşanır
gözlerimden

annem evde
o üfürürdü gözlerime
ve derdi:
“rüzgârın getirdiğini götürür rüzgâr”

ve açarım gözlerimi
yürür kızlar
pişmanlık içinde bir nevi
eteklerinde elleri

yanımda boş
topal bir sandalye kımıldar
yaş süzülür
gözlerimden
sakın ağladığıma yormayın
toz kaçtı gözlerime

Badger, 1 Ağustos 1944

BOYNUMUN BORCU

Sabahleyin değilse
 bari akşam olsun
birkaç dilim ekmek
birkaç da sigara
ve bütün güzel manzaralardan uzak
boynumun borcu size şarkılar yazmak
bütün güzel manzaralardan uzak
birkaç dilim ekmek
birkaç da sigara
buncağız kfi bana

Jamanak, 27 şubat 1947

İŞSİZ

gezindi mi yorulurdu
dinlenmek için
bir parkta alırdı soluğu
unutmuştı
sevdiğini
birayı
temsilleri
ve şehrin bütün lükslerini
şimdi aklına koyunları getirir
inekleri
ve bütün otobur hayvanları
onlar otlar beslenir

Badger, 16 Ekim 1944

BOYACI ÇOCUK

serserinin teki sanmışlardı
sokakta onu görenler
bilmedi kimsecikler
neden o küçük ocuk
elleri hep ceplerinde
yürürdü öyle
serserinin teki sanmışlardı
sokakta onu görenler

Badger, 1 Kasım 1944

HACI AĞA

komşumuzdu
hacı ağa derdik
alçacık bir ev
ve bir eskici kulübesi girişte
onardığı ayakkabıları
dizerdi eşiğe

geçinmenin o dar günlerinde
yatağa düşme!
komşu manavlar
taşıdı tabutunu
bir uğurlayanı olmadı gerçi
iyi adamdı rahmetli

Aysor, 28 Şubat 1948

ÇÖPÇÜ

75 SENE

HİZMET ETTİ ŞEHRE
SÜPÜRDÜ SOKAKLARI
JÜBİLESİZ GÖÇTÜ GİTTİ

Badger, 1 Eylül 1944

*
* *

beyazı severdi renklerden
gelin olurdu her allahın günü
hayatı sevdiği kadar
şehrin bütün insanlarını da severdi
tabutun içinde şimdi
bugün bir kez daha
beyazlar giyinmiş
güveyine götürüyor insanlar onu

MAHKÛMUN KARISI

al beni kollarına
bak nasıl vurmuşum yollara
böyle avare
yapayalnız
bir başına
al beni kollarına - sar sarmala
ve ısıt

üşürüm
üşürüm bu yıldızların
bu ayın
ve bulutların altında

SEVGİ KIZI

Dam altına sinmiş
 biçare çingene kız
uyumsuz renklerin
solgun halesi
dalgalanır yüreğinde

Dışarısı bahar
pırl pırl
güneşler içinde
dışarısı bahar, çağırır

Dam altında
 biçare çingene kız
niye sinmiş
ağlarsın habire...
güz gözyaşların konuşur yüreğime

Bilirim
bağlanmış bir bohçadır arzuların
bilirim arzuların bir damla su
hayatının güğümünde

Bak
baharın cinleri dört bir yanda
sabah kıpır kıpır, zinde
 şarkılar mırıldanır onların belleğine
güneş ve şarkı
 hayat ve gülücük
 çekerler ciğerlerine

SÜRGÜN

aynı yerde kalır sokak
otel kapısı aynı
masada kalır hâlâ
 kopardığımız ekmeğin kırıntıları
ve sokağa bakan
pencerelerin perdeleri
 kapadığımız gibi aynı

biz neden
aynı kalmadık sevgilim
el olduk birbirimize

GÜNDEM GÜNE

Günden güne
günlerle beraber
sönüverir günlerim -
ışığı hayatımın.

Erir
ağır ağır
hevesi günlerin -
arzusu günlerimin.

Günlerin
kuru yaprakları
dökülür...

Günden güne
günlerle beraber
sönüverir günlerim.

Badger, 1939

GÜNBATIMI

Buğdayların ardı sıra
çıldırılmış delice koşar
kızıl tayflar
-kolları günbatımının

Ve heybetli kayaları tepelerin
parıltılı dorukları
gömülür alacakaranlığa
soluk soluğa

Yarar ufku
yelken açmış yürekler...
Ve yüreğim benim
yorgun bir şarkı gibi
-Ve yüreğim benim
can çekişe çekişe-
dönmüş ölü bir göle
ses verir
dalga verir
bir sessizliğin
derinlerine

SON AKŞAM

Kanar uzaklarda
ışığın kasveti
gün kanar.

Bir göktür deniz
deniz - bir kadeh su
servilerin tepesi
yıkanır oracıkta

Bir leylek
alev kanatlarını
yalar
sonsuzluğun

Süzülür
gün kadar hızlı
süzülür - günün kalbini delmeye
ve son kızıl damlasına dek
içmeye

Geçip giderim...
son insan gibi
son insan gibi
yapayalnız
son dem gibi

Taşırım
yüreğimde ben
ümitsizliğin
sessizce kemiren titreşimini

Bir damlacık acıyla
tükenir ruhum
bir son akşam gibi

Badger, 1939

ŞÜPHE

Asaf Hâlet Çelebi'ye

odada
ben vardım
benliğim vardı bir de
öldürülmüş biri
bilinmez
hangisi
fakat dururum ben ayakta
yürürüm konuşurum
acısını duyarım çimdiğimin
yatağım yerli yerinde
yatmış değilim rüya görmüyorum
varım bu hayatta
ve fakat odada
ben vardım
benliğim vardı bir de

Badger, 15 Ağustos 1944

*
* *

Hey! Seyredin dansını pergelin
döner hayatımın çevresinde
sınırlamaya bakar onu
hapsetmek ister büsbütün

Hey! Seyredin dansını düşüncemin
döner hayatımın çevresinde
sınırlamaya bakar onu
hapsetmek ister büsbütün

İki kol var zihnimde
biri bir tüy kurşun gibi
çelik tuzak ötekisi
aklım
dize gelir kâğıtta
çelik tuzak kuyu kazar gel gör ki
hayat adına

Hey! Seyredin dansını pergelin
döner hayatımın çevresinde
sınırlamaya bakar onu
hapsetmek ister büsbütün

Jamanak, 27 Mayıs 1945

CEHENNEM EVİMİZ OĞUL

cehennem ateşler içindeymiş
biz ısınmak
yemek pişirmek
ve ütü yapmak için yakarız ateşi

bütün günahkârlar
cehenneme gidecekmiş
yalan

arkadaşım sarkis
uçurtmamı yırttığından beri
uğramaz oldu evimize

cehennem yukarıdaymış
yalan
gökte bir şey yok
bazı bulut ve güneş
bazı ay ve yıldızlar görünür
gecelerde

yalan hepsi
yalan söyler hepsi de
sadece annemin sözüne inanırım ben
hiç yalan konuşmaz annem
ve her gün aynı sözü söyler:
CEHENNEM EVİMİZ OĞUL

AYRILIŞ

anne
neden gitti abim başka yere?
ve biz kaldık evimizde
gittiği yerin adı yok mu anne
söyle

bana bir hoşça kal demedi
beni kucaklamadan öpmeden gitti
abim hiç böyle şey yapmazdı
o gitmeden
bu kadar sık ağlamazdın sen de

anne
neden gitti abim başka yere?
biz kaldık evimizde

ÖĞÜT

(*Babama*)

-Kımılda oğul
bu o çağ değil
yılanın dilinden konuşur incil
-Kımılda oğul-

Düşlerini anılarını rüzgâra savur
kanasın taşlara çalına çalına
ve kanasın irkilmeden son duyuların da...
gagalasın kıtlık kuşları
kanatlarını senin
kanlı çağların kervanından
koparıp getirdiğin

-Bu o çağ değil baba
bilirim
ne gam...
bak, lanet tohumları
saçlarımın köküne inmiş
günden güne semirir

Damarlarımda
Günahtır koşturur, nereden kim bilir
-Baba bu o çağ değil

-Kımılda oğul